

KÉSZ ORSOLYA

BÁRCSAK ILYEN LEHETNE A BÁNAT

Kazuo Ishiguro: *Noktürnök*

■ 2015-ben jelent meg a *Helikon Irodalom- és Kultúratudományi Szemle Transznacionális perspektívák az irodalomtudományban* című tematikus száma. A lapban jegyzett tanulmányok a világirodalom és összehasonlító irodalom új távlatait gondolják tovább: a fordítás eljárásának jelentés- és figuratív lehetőségeit, a szövegek írásmódjának, forgalmazásának, tanulmányozhatóságának újfajta értelmezésére vállalkoznak egy kompara-tista kontextusában. A tanulmányok abszolút főszereplője Kazuo Ishiguro, a japán származású brit író, dalszerző, forgatókönyvíró. Nem véletlenül, hiszen Ishiguro valóban a kortárs világirodalom egyik legismertebb és (írásmódja, műveinek forgalmazása tekintetében) leprototipikusabb szerzője, számos díjjal, köztük a 2017-ben a Svéd Királyi Tudományos Akadémia által odaítélt Nobelrel. Hét regény szerzője, amelyek közül hat olvasható magyar fordításban. Legismertebb az egy komornyik szemszögéből elmesélt *Napok romjai*, amelyet a két háború közti Anglia és a háborút követő birodalmi összeomlás könyveként szokás olvasni. A Booker-díjas regényből film is készült, a főszerepeket Anthony Hopkins és Emma Thompson játszotta, tuti recept.

Ishiguro több műfajban is kipróbálta magát, írt klasszikus angol regényt, krimi, de még sci-fit is. Első novelláskötete *Noktürnök (Five Stories of Music and Nightfall)* címmel jelent meg. Ahogy a cím is mutatja, az elbeszélések összekötő eleme a zene, alapérzúlete a melankólia. A magyar cím talán még az eredetinel is frappánsabb, hiszen egyszerre mozdít egy (komoly)zenével kapcsolatos szótárat, utal a nyitónovella alaphelyzetére (éjszakai szerenád), illetve a történetek hangulatára és terjedelmére. Maga Ishiguro is

úgy jellemezte könyvét, mint egy öt felvonásból álló zeneművet.

„Ha összeadjuk Jane Austent és Franz Kafkát, elének járul Kazuo Ishiguro egy csukott kagylóhéjban. A recepthez már csak egy kis Marcel Proust szükségeseltetik, és akkor nagyjából már megvan, miféle művek kerülnek ki Ishiguro keze alól” – nyilatkozta a Svéd Akadémia titkára, Sara Danius. Ishigurónál azonban mintha épp fordítva történe, mint Proustnál. Az akaratlan emlékezés prousti formája csak elindítója a tudatos emlékezésnek, Ishigurónál viszont az emlékezés tudatos, akaratlagos, a szándékosan működésbe hozott emlékezési folyamat nyitja meg az érzékek akaratlanságának az utat. Kétségtelen azonban, hogy ami Proust madeleine-je, az Ishigurónál a zene.

A második novella kivételével narrátoraink olyan zenészek, akik egyes szám első személyben beszélnek el a történeteiket. A *malverni dombvidék*, a *Noktürn* és a *Cselisták* főszereplői tehetséges, sokszor egészen kimagasló teljesítményt nyújtó zenészek, de akik folyamatosan azt tapasztalják, hogy a siker nem feltétlenül a szorgalom vagy a tehetség következménye, így elvonulással-kísérletezéssel, plasztikai műtéttel vagy egy virtuóz mesterrel igyekeznek ismertségre és világsikerre szert tenni. Miközben tehetségük valami egyedi, eredeti, azzal szembesülnek, hogy a siker nem individuális, hanem kollektív, a környezet elismerésének feltétele, teljesítményük szükséges ugyan, önmagában azonban nem elégséges a vágyott sikerhez.

Aztán mindenik elbeszélésben találunk egy idős vagy középkorú párt, akik között valamilyen ki nem mondott, vagy éppen fölfedett konfliktus, feszültség van, és az ebbe belépő harmadikat. A harmadik megjelenése nem szerelmi háromszögge szerve-

zi a kapcsolatot, hanem a két ember közötti viszony közvetítőjévé válik, ahogy a zene is, amin keresztül ez a bizonyos harmadik mind az öt novellában kapcsolódik. A *malverni dombvidék* főszereplője találkozik egy idős svájci párral, akik szintén zenészek, és a megtévesztésig hasonlítanak az ABBA két zenekari tagjára. A kettejük között lappangó feszültséget szünteti meg időlegesen a feltörekvő énekes-gitáros-dalszerző előadása. Jan, a Velencében élő lengyel zenész, a *táncdalénekes* elbeszélője gitáron kíséri a nagy visszatérését előkészítő, feleségének búcsúszerenádot adó világhírű énekest, Tony Gardnert, édesanyja egykori kedvencét. A *Csellistákban amerikai férje elől egy luxushotelben bujkáló Miss Eloise, aki maga sosem ért csellóhoz, csiszolgatja magyar származású csellistánk, Tibor játékát.*

Az elbeszélések tehát variációk egy témára. Közülük a második, illetve az utolsó előtti történetek – *Akár esik, akár fúj, Noktürn* – a legjobban kidolgozottak. Az *Akár esik, akár fúj* főszereplője egy 47 éves angolnár, aki meglátogatja Londonban egyetemi barátait, Emilyt és Charlie-t. Feladata nem kevesebb, mint hogy kövesse a férj utasításait, az életét a lehető legnyomorultabbnak és szerencsétlenebbnek mutassa, ezzel Charlie távollétében rendbe hozva az elromlott házasságot, hiszen Emily megbizonyosodhat, hogy vannak férjénél nyomorultabb emberi lények is a világon. A *Noktürn* a kötet negyedik darabja, amelyben Steve, a páratlanul tehetséges, de nem túl szép szaxofonos elhatározza – ügynöke unszolására és a feleség szeretőjének pénzén –, hogy új arcot varrat magának egy világhírű plasztikai sebésznel, hátha az elindítja a sikerhez vezető úton. Ishiguro humoros, abszurd helyzeteket előállító novellái a kötet csúcsteljesítményei.

A két elbeszélés szereplői és a tragikomikus helyzetek, amelyekbe magukat lavírozzák, fantasztikusan vannak megírva. Lépten-nyomon arra kényszerítik az olvasót, hogy kiemelten figyeljen minden apró részletre, az első ránézésre az elbeszélés fő konfliktusa szempontjából fölöslegesnek tetsző részletekre, a szereplők hazugságaira és elhallgatásaira.

A novellák között további kapocs Lindy Gardner személye, a nyitó és a negyedik novellában is szerepel. De az olyan átmeneti terek is, mint a hotelszoba, a reptér vagy a gondola, amelyek sokszor valamilyen

liminális helyzetbe, a szereplők életét alapjaiban megváltoztató eseményekhez kötődnek. Az első és az utolsó mű keretezi a kötetet: mindkettő Olaszországban játszódik, *A Keresztapa* főcímoldalát halljuk a piazzán.

Lindy Gardner az egyik elbeszélésben hiába főszereplő, tulajdonképpen alig látjuk és halljuk, saját történetét se ő meséli el nekünk, amikor pedig aktorként lép fel, finoman szólva se nyeri el az olvasó szimpátiáját. A *Noktürn*ben a plasztikai sebészeti beavatkozás után egy luxushotelben lábadozó szaxofonosunk szomszédjaként tér vissza, aki erkölcsi hanyatlása biztos jelként könyveli el, hogy a pletykarovatokból ismert Lindy lakik a szomszédos szobában. A nővel kapcsolatos előítéleteink, amelyeket az első novellából hozunk, az elbeszélés során a zenész-főszereplőjével együtt bomlanak le.

Ishiguro regényei amellet, hogy fordításra kerülnek, eleve fordításra íródnak. Több interjúban beszélt róla, hogy abban a tudatban szerkeszti meg a szövegeit, hogy azok majd (akár szimultán) több nyelven is meg fognak jelenni. A *Noktürn*ökben ennek nem csupán írástechnikai következményei vannak, de olykor felületes problémaábrázoláshoz is vezet. Közös például a nyitó- és zárónovellában, hogy mindkét narrátor a vasfüggönyön túlról érkezik, a szöveg azonban nem közvetíti azokat a bonyolult dinamikákat, ideológiai, gazdasági, *társadalmi, kulturális* folyamatokat, amik kettéválasztották a kontinenst majdnem fél évszázadig, és amelyek a szereplők életére is hatással vannak. Ehelyett újramond néhány until ismert sztereotípiát a tipikus nyugati sztárzenész illuzórikus világról és a kelet-európai csóró muzsikusról, akit viszont kelet-európaisága miatt még az ág is húz, és a többi szintén csóró muzsikusról is kinéz maga közül, és akinek az anyja elhitte Tony Gardnernek, hogy úgy hagyhatjuk magunk mögött a dolgokat, akár egy amerikai férfi a nőjét, végighajtva egy hosszú úton Phoenixen, Albuquerque-n, Oklahomán át.

Ishiguro egyedülálló mesterségbeli tudásához, atmoszférateremtő erejéhez nem férhet kétség. *I fall in love too easily* – énekelte Tony Gardner feleségének a nyitónovellában, Ishiguro elbeszéléseiben: még a nehez (sikertelenség, magány, az idő múlása) is könnyű. Ahogy Jan anyja, úgy az olvasó is azt érezheti: bárcsak ilyen lehetne a bálna. De általában sajnos nem ilyen.